

ژیناما بابتهی د چارچوئی هوزانی دا... ژیان و خه باتا پیشمه‌رگه (فته‌اح گولی) وه‌ک نمونه

گولستان به‌دهل محمه‌د حه‌سه‌ن و ریژین یونس محمه‌د

پشکا زمانی کوردی، کولیژا په‌روه‌ردا بنیات، زانکویا دهوک، هه‌ریما کوردستانی-عیراق

((میژووویا وه‌رگرتنا فه‌کولینی: 10 چویا نیکی، 2016، میژوو وه‌زامه‌ندی به‌لافکرئی: 7 شواتی، 2017))

پوخته

ژیناما بابتهی وه‌ک ژانره‌کی نه‌ده‌بی، جوهره‌کی ژینامی به‌ کو نفیسه‌ری وئ فه‌گیژانا بو په‌رین ژيانا که‌سه‌کی دپه‌ر دکته‌ نفیسینا ژینامی بگشتی، پروسه‌یا کومکران و تومارکرنا زانبارین پیدئی و ری‌کخستنا وان لدویف هنده‌ک بنه‌مایین دیارکری کو ره‌نگفه‌دانا تایه‌تمه‌ندی نه‌ئی ژانری نه‌ده‌بی بکته‌. گرنگرین تایه‌تمه‌ندی ژی، نه‌وه‌ نفیسه‌ری وئ گه‌شه‌کرنا گورانکارین ژيانا که‌سایه‌تیه‌کا هه‌لبژارتی قوناغ بو قوناغی وه‌ک زنجیره‌کا پیکفه‌گریدای فه‌گیریت ژبو جی به‌جی کرنا نارمانجا نه‌ئی ژانری، کو نیژین مه‌ بده‌ته‌ سهر بو په‌رین ژيانا که‌سایه‌تیه‌کا هه‌فرکی دگه‌ل هه‌می سهرنه‌فرازی سهرنشیفین ژيانی کری، له‌ورا بوویه‌ نمونه‌ک هه‌ژی تومارکرئی کو خاندانه‌فان مفای ژ سهربورین وی وه‌رگرت. ژیناما بابتهی ل بنیات دا، هونه‌ره‌کی په‌خشانی به‌، لی سنورین وی به‌رامبه‌ هوزانفانان دغه‌کرینه، ب مه‌رما به‌رجه‌سته‌کرنا بو په‌رین ژيانی دوینه‌یه‌کی کاربگر تیکه‌ل ب هه‌ست و سوزو هه‌لچوونین ده‌رونی به‌رامبه‌ر به‌او رولی نه‌وی که‌سایه‌تیا هه‌لبژاتی بو به‌رهمی خوئی نه‌ده‌بی. په‌رتوکا (ژیان و خه‌باتا پیشمه‌رگه‌ فته‌اح گولی) نمونه‌که‌ ژیناما بابتهی، کو هوزانفان (حه‌یب که‌له‌ش) دچارچوئی ژماره‌کا تیکستین هوزانی ب شیوازه‌کی ساده و راسته‌و خو شیاپه‌ده‌ربرینی هه‌ستین خو به‌رامبه‌ر (فته‌اح گولی) بکته‌، زیده‌باری دیارکرنا چه‌نده‌کی ژ ژيانا وی یاتایه‌تو به‌شه‌کی زور ژيانا وی یا سیاسی و پیشمه‌رگایه‌تی پی‌خه‌مه‌ت نازادی و سهرخه‌بوونا گه‌ل و وه‌لاتی خو .

کلپین فه‌کولینی: ژیناما بابتهی، ژیناما هوزانی

پیشگوتن

کاربگره‌ری ل ده‌وروبه‌رین خو دکته‌. هه‌ر ژ فی روانگی پیدابوونا هونه‌ری ژینامی بگشتی و ژیناما بابتهی ب تایه‌ت نی‌ک ژ پیدفیاتین وی چه‌زا مروفی بوویه‌ نه‌وا فیای باس ل قاره‌مانین خو ل ژيانی یان که‌سه‌کی دپه‌ر کو کاربگره‌ری و به‌ایه‌کی

مروژ ل ژيانی دا ب بورینا ده‌می وه‌ه‌ر قوناغه‌کا ژیی خو سه‌لماندا هه‌بوونا خو د بیافین جودا جودا بین ژيانی دا دکهن. بقی ره‌نگی

تهوه‌ری ئیکی

تیگه‌هوره‌هه‌ندیژینناما‌بابه‌تی

بگشتی د میژوو‌یا فه‌کولینین ئەده‌بیاتا کوردی ل پولینکرنا تیکستین ئەده‌بی لدویف هنده‌ک تاییه‌تمه‌ندی و بنه‌مایین دیارکری، لژیژ زارافه‌کی ده‌ست نیشانکری دا ده‌یته‌تییی کون کور، زاراڤ وەرگیرانه‌کا ئیکسه‌ره ژ زمانی عه‌ره‌بی یان فارسی . هه‌روه‌ک زاراڤی (السیره‌ الموحوعیه) کو به‌رامبه‌ر وی (د. شوکریه‌ ره‌سول) د په‌رتوکا (ئه‌ده‌بی کوردی و هونه‌ره‌کانی) زاراڤی (ژینناما‌بابه‌تی) بکارئینایه‌ بو و ان تیکستین نقیسه‌ری وان ب نه‌رکی تومارکرنایان کسه‌کی دیت رادبیت.

ژینناما‌بابه‌تی فورمه‌کی نقیسه‌ری ژیننامی یه‌ بازنی کارکرنایان نقیسه‌ری وی دچارچوڤی بویه‌رین ژینا کسه‌کی دیت‌دا دزفریت، ئانکو "میژوو‌یه‌کا تومارکری یا ژینا کسه‌کی دیارکری و په‌یوه‌ندیین وی دگهل جفاک و ژینگه‌ها تیدا دژیت"⁽¹⁾ ئەفه‌ دبنه‌ ته‌وه‌رو ناهه‌روکا پینک ئینانا تیکسته‌کی بناڤی (ژینناما‌بابه‌تی) کو "هونه‌ره‌کی په‌خشانی یه‌ پیناسا ئیک ژ ناڤدارین بواره‌کی تاییه‌ت وه‌ک زانست، ئەده‌ب، سیاسه‌ت ... هتد بخوڤه‌ دگرت ژلایی دیارکرنایان میژوو‌یا بوونا وی و باسکرنا قوناغین ژینا وی ژ زاروکینی و خواندن و پله‌یین بده‌ست فه‌ هاتین و نه‌و بارودوخین تیدا بوری و ئاستی خو گونجاندن و هه‌لویستین وی دگهل ژینگه‌ها وی یا ئابوری و

تاییه‌ت لده‌ف وی هه‌بی بکه‌ت. هه‌لبه‌ت ئەفه‌ژی ب مه‌ره‌ما به‌خشینا زیندوو‌بوونه‌کا ئەبه‌دیه‌ ب وی قاره‌مانی ژینا وی هاتیه‌ تومارکرن. د ئەده‌بیاتا کوردی دا هه‌بوونا هونه‌ری نقیسه‌ری ژینناما‌بابه‌تی یان د به‌ره‌مه‌کی سه‌ره‌خو کو نقیسه‌ری وی فه‌گیرانا ژینا کسه‌کی یان هژماره‌کا کسه‌ان دیافه‌کی دیارکری دا دکه‌ت، یان ژیل فه‌کولینین ئەده‌بی یان میژوو‌یی دا نقیسه‌ر فه‌گیرانا ژینا هنده‌ک کسه‌ایه‌تیاں دکه‌ت کو دوی بواریدا ناڤ و ده‌نگی خو هه‌بوویه، له‌ورا لسه‌ر ئەفی بناغه‌ی کو به‌ره‌مه‌یین ژینانا‌بابه‌تی د ئەده‌بیاتا کوردی دا هه‌نه، لی فه‌کولینین پیدتی وه‌ک دیارکرنایان چه‌وانیا نقیسه‌ری و تاییه‌تمه‌ندیین ئەفی ژانری ئەده‌بی نه‌هاتیه‌ دیارکرن، له‌ورا ئەفه‌ بابته‌ وه‌ک فه‌کولینه‌ک لژیژ ناڤی (ژینناما‌بابه‌تی دچارچوڤی هوزانی دا ژینا و خه‌باتا پيشمه‌رگه‌ فه‌تاح گولی) هاته‌ هه‌لبژارتن ب مه‌ره‌ما ده‌ست نیشانکرنایان ره‌هه‌ندیین ژینناما‌بابه‌تی کو چوار ته‌وه‌ران بخوڤه‌ دگرت: ته‌وه‌ری ئیکی باس ل تیگه‌ه و ره‌هه‌ندیین ژینناما‌بابه‌تی ژ لایی چه‌وانییا نقیسه‌ری و بنه‌ما و تاییه‌تمه‌ندیین وی دکه‌ت. ته‌وه‌ری دووی: نقیسه‌ری ژینناما‌بابه‌تی د چارچوڤی هوزانی دا، ته‌وه‌ری سیی: دیارکرنایان بنه‌مایین ژینناما‌بابه‌تی ل په‌رتوکا (ژینا و خه‌باتا پيشمه‌رگه‌ فه‌تاح گولی)، ته‌وه‌ری چواری: ره‌گه‌زین به‌شدار و دئاڤا کرنایان ژینناما‌بابه‌تی یا (فه‌تاح گولی)، دگهل دیارکرنایان هنده‌ک ئەنجام و لیستا ژیده‌ر و په‌راویژان و هه‌ردوو په‌خته‌یین عه‌ره‌بی و ئینگلیزی.

ج- کارو چالاکی و به‌ره‌م و نه‌و پوسته‌یین
دبوارئ کاری خو دا‌کرین.

د- زانیاریین گری‌دای ب ژیانای یا تاییهت و
ره‌فتارو خو گونجاندنا وی دگه‌لژینگه‌ه و جفاک و
که‌سانین دگه‌ل دا ژییای.

بی گومان بو جی به‌جیکرنا نه‌فان پینگافان
نقیسه‌ر پیدقی ب دیفچوون و کومکرنا به‌لگه و
زانیاریین پیدقی لدور ژیانای که‌سایه‌تیا هه‌لبژارتی
چونکی ئارمانج ژ کاری وی نه‌وه "نی‌یینیت مه
بده‌ته سهر رۆل و بهایی نه‌وی که‌سایه‌تیی"⁽⁷⁾
ژلایه‌کی دیتر شه، نقیسینا ژیناما بابته‌تی "پروسا
شلو‌فه‌کرنی یه بو ته‌فایا ئالیین وی که‌سایه‌تیا
مه‌به‌ست کو دهندرقی شلو‌فه‌کرنی دا بهاییین
مروقیه‌تییین وی که‌سایه‌تیی خو‌بادین کو دبنه‌ جهی
گرنگی‌پیدان و حزای زانیانای وان ژلایی
خه‌لکی شه"⁽⁸⁾.

هه‌لبه‌ت پرۆسا نه‌نجامدانا شلو‌فه‌کرنای ژیانای
که‌سایه‌تیه‌کا ده‌ست نیشانکری پیدقیه "نقیسه‌ر
لسهر هه‌ست و هوشین خو‌بییت و ب نه‌مانه‌ت و
ریژگرتن بی کو بکه‌فیه‌تیه ژیر ده‌سه‌ه‌لاتا هه‌ست و
سوزین خو هه‌لسه‌نگاندناوی بکه‌ت"⁽⁹⁾. ئانکو
دقیته نقیسه‌ر رادی ستایش و زیده‌ رووی کرئی
دوه‌سفکرنا وی که‌سایه‌تیا مه‌به‌ست له‌رچاڤ
وه‌رگریته، زیده‌باری ناگه‌داربوونا وی ب ته‌فایا
سهره‌تای و بویه‌رین ژیانای ب ئاویه‌کی کو
بشیت تیکه‌لبوونه‌کا گیانی و هه‌ستی دگه‌ل وان
سهره‌تاییین ویدا دروست بکه‌ت، گرنگیای فی

سیاسی و جفاکی و هزری"⁽²⁾. ئانکو نافه‌روکا
تیکیستی بخو‌فه‌گرتنا "چیروکه‌کا راسته‌قینه
یه، بویه‌رین وی ل ده‌می بوری هاتینه‌ رویدان کو
فه‌گه‌راندنا وان بریکا بیدانکا مروقیی یه"⁽³⁾.

بی گومان شه‌گه‌ریان بو چیروکه‌کا رابردووی
دزفیه‌ته‌فه بو نه‌وه نه‌زموون و بویه‌رین کو بو‌ینه
سه‌رپورو نه‌گه‌ر بو نافدارکرنا وی که‌سی کو
ژیانای بیته‌بابته‌تی دیفچوون و شلو‌فه‌کرنی"⁽⁴⁾.

که‌واته‌ دشیین بیژین نه‌ییا گرنگی‌پیدان و
تومارکرنا ژیانای که‌سه‌کی ژلایی که‌سه‌کی
دیترفه‌دگه‌ریته شه بو رۆل و خزمه‌ت و
کارتیکرین وی که‌سی دمیژوویا مروقیه‌تیه‌تیدا کرین،
له‌ورا ژی پیقاژویا ژیانای وان که‌سان ده‌یته
تومارکرنا، ژلایه‌کی دیتر شه "کاریگه‌ربوون ب
نه‌وی که‌سایه‌تیا هه‌لبژارتی ب مه‌ره‌ما وینه‌کرنا وی
هه‌فرکی و خه‌باتا ژایی بو که‌سانین دیتر و پاراستنا
وی ژ نه‌مانی"⁽⁵⁾.

نه‌فی تومارکرئی ژی پینگافین خو هه‌نه‌ کو
نقیسه‌ری وی نه‌نجام ده‌ته نه‌وژی"⁽⁶⁾:

1- هه‌لبژارتنا که‌سایه‌تیه‌کی کو ناڤ و ده‌نگی خو
دبواره‌کی دیارکری دا‌هه‌بیته.

2- کومکرنا پیزانیانای لدور ژیانای که‌سایه‌تیا
هه‌لبژارتی، نه‌وژی:

أ- ناڤ و ناسناڤ نه‌گه‌ر هه‌بیته، ژدایک بوون و
قوناغین مه‌زن بووناوی.

ب- خواندن و ناستی وی بی زانستی.

خویا کرنا په‌یوه‌ندی و کاودانین جفاکی و میژووین وی سهرده‌می تیدا ژیاپی⁽¹³⁾.

بقی ره‌نگی دیاردبیت ئه‌رکی سهره‌کیی ژیناما بابته‌تی، کومکرن و ریکخستنا زانیاریانه. و بو‌قی مه‌به‌ستی ژی پشت به‌ستی لسه‌ر دیکومبیتین به‌رده‌ست وه‌ک فه‌گیرانا سهره‌تیین ژیانای ژلایی مالباتو که‌س و کارین وی و ئه‌و که‌سانین سهرده‌می وی ژیاپن و ئه‌و به‌ره‌م و چالاکیین ئه‌وی د ژیا نا خودا ئه‌نجام داین، زیده‌باری پیزانین نفیسه‌ری بخو لسه‌ر وی که‌سایه‌تیا مه‌به‌ست هه‌ین. لی خالا‌گرنگ لقی‌ری ئه‌وه نفیسه‌ر لده‌می ده‌گرنا پیزانینا ژ ژیده‌رین نا‌قیری هه‌ول بده‌ت خو ژ فه‌گیران وستایش وزیده‌رووی کرنی دویر بیخیت، چونکی که‌س و کار پزیا جاران ستایشا وی که‌سایه‌تیا مه‌به‌ست دژینیا می دادکه‌ن وشانازی پی‌دکه‌ن وباس ل کیماسی وخالین لاوازی ناهیته‌کرن وباس هه‌لبه‌ت گومان تیدانینه که‌سه‌ک هه‌بیت ب دریزاهیا ژیا نا خو‌خه‌له‌تی و کیماسی نه‌بن.

دباسکرنا ئه‌وان بابته‌تین دکه‌فته‌دسنوری ژیناما بابته‌تی دا، هنده‌ک ژ نفیسه‌رو ره‌خه‌گران باسکرنا بویه‌رین دنا‌قه‌را دو جه‌مه‌سه‌ران کو ئه‌وژی (ژدایک بوون و مرن) ئانکو مرن خالا بدوماهیک هاتنا نفیسه‌ر ژیناما که‌بابته‌تی یه‌هه‌روه‌ک ره‌خه‌گری فرهنسی (جورج مای) د پهرتوکا خودا بنا‌قی (السیره‌الژاتیه) دا دبیزیت "ژیناما بابته‌تی فه‌گیرانا

چه‌ندی ژی ئه‌وه (نفیسه‌ر دشی‌ت نشان‌دانا وان گورانکاریین سه‌روه‌رارو گه‌شه‌کرنا که‌سایه‌تیدا ده‌یت لدویف قوناغین پێش‌دا‌چوونا ژیی وی خویا بکه‌ت، ژنالییه‌کی دپه‌ ئه‌و زانیاری هاریکاریا وی دکه‌ن ژبو چه‌واتیا قافارتن و ریکخستنا زانیاریین لدور وی که‌سایه‌تیی خرفه‌کرین⁽¹⁰⁾ به‌لی به‌رامبه‌ری قی چه‌ندی (نفیسه‌ری ژیناما بابته‌تی ل زوربه‌ی هه‌لوستان نه‌شی‌ت وه‌سفا هه‌ست و هه‌ل‌چوونین وی که‌سایه‌تیا مه‌به‌ست بکه‌ت چونکی ل به‌رامبه‌ر وی ته‌نها فه‌گیرانا بویه‌رین رویدایه⁽¹¹⁾.

که‌واته‌ل دویف قی چه‌ندی نفیسه‌ر ژیناما که‌بابته‌تی پید‌قی هه‌بوونا هنده‌ک مه‌رجانه‌کو تیکستی وی به‌یته‌بنیاتدانان ئه‌وژی⁽¹²⁾:

1- فه‌گیرانا بویه‌ران لدویف زنجیره‌کا ریکخستیا ده‌می.

2- به‌رچا‌فکرنه‌کا لوژیکی بو‌ده‌نگ و باسین گری‌دای ژیا نا وی که‌سایه‌تیی.

3- پشت به‌ستن لسه‌ر شی‌وازی فه‌گیرانه‌کا چیروکی.

4- بابته‌تی بوونا نفیسه‌ری دفه‌گیرانی دا و راست‌گو‌بووناوی.

بقی ره‌نگی نفیسه‌ر ب فه‌گیرانه‌کا ریکخستی و پیکفه‌گری‌دای لسه‌ر بناغی وان که‌ره‌ستین‌به‌رده‌ست هه‌ی وینه‌یه‌کی زیندی ده‌زرا خاندانه‌فانیدا دروست دکه‌ت کو ئه‌وژی (که‌ره‌ستین دیکومبیتینه‌دبنه‌ئالاقی ده‌برینا ژیانای که‌سی و

زیندی ژ مه‌لیک و سولتان و سه‌ر کرده و دانه‌رین دهوله‌تی هاته‌کرن⁽¹⁸⁾.

بی‌گومان نه‌ف پینگا‌فه دتومار کرنا ژیناما بابه‌تی دا، ژیده‌ره‌کی دیتزی وهرگرنا پیزانینان ل نفیسه‌ری زیده‌دکته، کو نه‌وژی نه‌و که‌سایه‌تیا هه‌لبژارتی بخویه کو راسته‌وخو پیزانین ژی دهیته وهرگرنا ژلایه‌کی دیتزه‌خالا گرنگ دفی پینگا‌فی دا ره‌نگه نه‌و که‌سایه‌تیا هه‌لبژارتی کو ژینا وی بو ب وی تاییه‌تمه‌ندیا هه‌بی کو ژه‌ه‌ژی تومار کرنی بیت هزر دنقیسینا ژیناما خوه دا نه‌کربیت کو دپاشه‌روژی دا بیته سه‌ربوره‌ک بو که‌سانین دیتز.

ته‌وه‌ری دووی

ژیناما بابه‌تی د چارچو‌فی هوزانی دا

بگشتی ده‌ره‌واره‌کی دا گوهرینا چارچو‌فه و بنیاتی هه‌ر تشته‌کی، کو دره‌سه‌ناتیا خودا لسه‌ر هنده‌ک بنه‌ما و یاسا هاتبیته دانان، بو چارچو‌فه‌کی دیتز، کو گورانکاریت رادیکالی سه‌ردا بهین و هنده‌ک تاییه‌تمه‌ندیین دیتز وهربگریت، کاره‌کی ئاسان نینه، تاییه‌ت دبواری زانستین مروقیه‌تی وه‌ک نه‌ده‌بیات، کو هزرو بوچوونین مروقی نهل دوو چارچو‌فین ژیک جودا نه‌وژی (هوزان) یان (په‌خشان) یدا دهیته دارشتن.

دفی بواریدا دارشتنا هه‌رئیک ژ (هوزان) یان (په‌خشان)، دچارچو‌فی یی دیتزدا. نانکو داریتنا تیکسته‌کی په‌خشان و هه‌ک ژیناما بابه‌تی دچارچو‌فی

ژینا که‌سه‌کی مریه‌ کو نفیسه‌ر جوهره زیندوو بوونه‌کی دده‌ته بیره‌اتنا وی⁽¹⁴⁾.

هه‌روه‌سا هه‌مان بوچوون ژلایی نفیسه‌ر (صبری مسلم حمادی) هاتیه‌ کو "میژوویا ژینا مروقه‌کی یه هه‌ر ژدایک بوون تا کو دمريت کو ژیناوی بهنده‌ک تاییه‌تمه‌ندییا دهیته نیاسین و ژه‌ه‌ژی تومار کرنی دیت⁽¹⁵⁾.

لدویف فان بوچوونا وه‌سا خویا دیت نه‌و تیکستین فه‌گیرانا ژینا که‌سایه‌تیه‌کا وه‌غهر کری کو دیتته قاره‌مانی سه‌ره‌کی دچیروکی دا ب ژیناما بابه‌تی دهیته زانین. لی یا گرنگه لقیه‌ر ئامازه بوی چه‌ندی بکه‌ین کو نه‌گه‌ر بوچوونین نافبری لسه‌ر وی بنه‌ره‌تی بن کو ده‌ستپیکه‌ پهدا بوونا ژیناما بابه‌تی دئه‌ده‌بیاتا جیهانی دا کو (بو سه‌رده‌می یونانین دزقریت و نافدارترین به‌ره‌م ژی په‌رتوکا (ژینا خه‌لکیت نافدار) یا (بلوتارک) ی بیت)⁽¹⁶⁾.

یان ژی دئه‌ده‌بیاتا عه‌ره‌بی دا نه‌فه‌جوری ژینامی ده‌ستپیک ب (تومار کرنا ژیناما پیغمبه‌ری (س.خ)) ده‌ستپیدکته و دفی بواریدا په‌رتوکا (السیره النبویه) یا (ابن هشام) که‌فترین ژیده‌ره‌ کو پشت به‌ستن لسه‌ر دهیته کرن بو زانینه‌کا ته‌واو لسه‌ر ژینا پیغمبه‌ری (س.خ))⁽¹⁷⁾ به‌لی ب بورینا ده‌می و پیداجوونا قوناغین نه‌ده‌بی و ژینا هزری ژیناما بابه‌تی نه‌و چارچو‌فه نه‌ما به‌لکو هه‌روه‌ک نه‌ده‌بیاتا عه‌ره‌بی دا "لسه‌دی حه‌فتی و هه‌شتی و نه‌هی دیاردا تومار کرنا ژینا که‌سانین وه‌غهر کری نه‌ما لجه‌ی وی ده‌ست ب تومار کرنا ژینا که‌سانین

به‌رامبه‌ر دفورمی هوزانی دا نه‌چاره پوخته‌یی
سه‌رجه‌م بویه‌ران دچارچوڤه‌کی ب کیش و
سه‌رواڤه داربژیت.

هه‌لبه‌ت نه‌ڤه‌ژی بو هندی دزڤریت کو گه‌له‌ک
جاران نفیسه‌ر ل جوری ده‌برینی و شیوازی
گه‌هاندنا په‌یاما خو ب مه‌رما زیادتر کارتیکرنی
به‌ره‌ف گوتنه‌کارتیمی ده‌ت. په‌یدا بوونا نه‌ڤی بزاقا
داربنا ژیناما بابته‌تی دچارچوڤی هوزانی دا،
"سه‌ره‌تا بشیوی په‌خشانه‌کا سه‌روادا بوو ژلایی
(ابو نصر العتبی - سال 417 مریه) لژیناما سولتان
(محمود الغزنوی) هه‌روه‌سا (ابن خاقان) ده‌رتوکا
خودا (قلائد العقیان) ڤه‌گی‌رانا ژيانا هنده‌ک ژ
ناقدارین نه‌نده لوسی لسه‌رده‌می خودادکه‌ت" (22).

واته په‌خشانا سه‌روادا ب نه‌وی ریک‌خستنا
ریتمی یا په‌یفان، شیاپه پینگاڤه‌ک بیت بو نیزیک‌بوونا
سنورین هوزانی، وبقی چه ندی چی‌ژه‌کاتایه‌تا
خواندی دده‌ته خوانده‌فانی. ژلایه‌کی دپترڤه،
شیوازی گه‌هاندنی دفورمی هوزانی دا بریکا
هه‌ست و سوزه‌کا داربتی دچارچوڤه‌کی ریتمی دا
هوکاره‌ک بوویه کو نفیسه‌ر پتر بشیت ده‌برینی ژ
دوخی خوی که‌سایه‌تی به‌رامبه‌ر وی که‌سایه‌تیا
هه‌لبژارتی بکه‌ته‌وزانغان ل نفسینا دا سه‌ره‌رای
ده‌ریکلرن دگه‌ل دیکومینت و به‌لگه‌یان نه‌شییت
خوژ هه‌ستین خویین که‌سوکی به‌رامبه‌ر نه‌وی
که‌سایه‌تیا هه‌لبژارتی دویر بیخیت. هه‌لبه‌ت نه
ڤه‌ژی بو سروشت وتایه‌تمه‌ندبین هوزانی دزڤریت
ژبازی لوزیکا بابته‌تی ده‌رنه‌ک‌ڤیت و به‌ره‌ف زیده

تیکسته‌کی هوزانی دا، نفیسه‌ر نه‌چاری شکاندنا
هه‌می یاساین په‌خشانی یه به‌رامبه‌ر پیگیر کرناوی
ب یاساین داربنا هوزانی، ژنه‌وان ژی وهرگرنا
پوخته‌یی سه‌رجه‌م بویه‌رین ژیانی و خوگریدان
ب کیش و سه‌روایه‌کا دیار کری ولادانین
سینتاکسی و سیمانیکسی.

واته هه‌بوونا تیکستین ژیناما بابته‌تی دچارچوڤی
هوزانی دا، کاره‌کی مه‌حال نینه‌و سه‌لماندنا وی
چه‌ندی یه‌کو "هونه‌ری هوزانی هه‌می ناشوپ و
زیده‌روی و لادان نینه‌به‌لکو راستیا گوتنی ژ
دناڤا خودا هه‌مبیزدکه‌ت" (19) و ده‌مان ده‌مدا ژ
کاره‌کی ئاسان نینه، هه‌روه‌ک (فلیب لوجون)
ده‌رتوکا خودا (السیره‌الژاتیه) دیاردکه‌ت کو
"هزاره‌ها به‌ره‌مین ژینامی بشیوی په‌خشان هه‌نه،
به‌لی ژیناما هوزانی ژ ژمارا تبلیت
مروڤی نابوریت" (20).

بی‌گومان نه‌ڤه‌ژی دزڤریته‌ڤه بو وی جیاوازی و
تایه‌تمه‌ندبین هه‌رئیک ژ هونه‌رین په‌خشان و
هوزانی، کو نفیسه‌ری نه‌چاری پیگیری کرنی
به‌نده‌ک یاساین به‌روفاژی ناقه‌روک و سروشتی
بابته‌تی دکه‌ت، کول بنیادنا دفورمی په‌خشانی دایه،
لی دفورمی هوزانی دا داربژیت، له‌وراژی "هه‌زا
نفیسینا ژینامی ل فورمی په‌خشانی لده‌ف نفیسه‌ران
به‌بیزتره ژ داربنا وی دچارچوڤی هوزانی دا" (21)،
چونکی به‌ره‌ف‌هیا مه‌ودایین نفیسینی ل فورمی
په‌خشانی هاریکاره بو نفیسه‌ری تومارا هه‌می
بویه‌رین رویدایی ب هویرکاری نه‌نجام بده‌ت، لی

بنه‌مایین ژیناما بابته‌تی ل پهرتوکا (ژیان و خه‌باتا

پیشمه‌رگه فه تاح گولی) یا هوزانغان

(حه‌یب کله‌ش)

(1-1) کورتییبه‌ک لدور ناهه‌روکا پهرتوکا:

پهرتوکا (ژیان و خه‌باتا پیشمه‌رگه فه تاح گولی) به‌ره‌مه‌که، ناهه‌روکا وی فه‌گیرانا بویه‌رین ژیانه‌کا راسته‌قینه‌یا رویداییه ل چارچوو‌ئی‌تیکستین هوزانی ژلایه‌ هوزانغان (حه‌یب کله‌ش) فه هاتیه دارشتن. ئەڤ به‌ره‌مه ب نمونه‌کا ژیناما بابته‌تی دفورمی هوزانی دا دهینه‌ هژمارتن کو هوزانغانی زانیار یین کومکری لدور ژيانا (فه‌تاح گولی) لژیر(12) ناڤ و نیشانان پولین کرینه و بهنده‌ک وینه‌یین وی دگه‌ل کهس و کارو هه‌لویستین باسکری پتر روون دکه‌ت.

ئه‌گه‌ر چ ژینامه‌ بگشتی به‌ه‌ردو‌جورین خوه‌فه (ژیناما خوه‌یی و ژیناما بابته‌تی) دبنیاتدا ل فورمی په‌خشانی دا دهینه‌ نقیسن، لی هه‌بوونا هه‌ولین هوزانغانان بو دارشتنا وان دفورمی هوزانی دا، بو گه‌هاندنا هه‌مان په‌یامه، لی ب ناوایه‌کی کاربگه‌رتی بریکا ریک‌خستنه‌کا ریتمی یا دیارکری. ژلایه‌کی دپترفه‌ خویاکرنا وی چه‌ندی کو "راسته‌فه‌گیران نامرازه‌کی پیچه‌وانه‌ی وه‌سفی یه و گری‌دای هونه‌ریین چیروکی یه، لی سنورین وی ل سه‌ر هوزانی ژی دفه‌کرینه" (25) نانکو ته‌کنیکین فه‌گیران و وه‌سفی ل هه‌ردوو فورمین هوزانی و په‌خشانی" به‌ه‌فرا ئه‌رکین خوه‌ جی به‌جی دکهن. له‌ورا ژی دی لسه‌ر فی بنه‌ره‌تی لدویف ره‌گه‌زین پشکدار

روویی بچین. چونکی دئی بواریدا "که‌فترین ژیناما بابته‌تی کو ب هوزان فه‌گیرانا ژيانا خه‌لیفه (المعتجد العباسی) ژلایه‌ (عبدالله بن المعتز) - 296 مری یه) فه بوویه" (23).

پشتی بزافا (ابن المعتز)، نقیسن ژیناما هوزانی، به‌ره‌ف زیده‌بوونی فه چوو هه‌ر ژیناما (پیغمبه‌ری خودی محمده‌د (سلاقیین خودی لسه‌ر بن) ژلایه‌ (شمس‌الدین الباعونی) 871 مری یه) بناقی (منحه‌ اللیب فی سیره‌ الحیب) هه‌روه‌سا (زینالدین بن الشحنة - 815 مری یه) ل نوت و نه‌ه‌ دی‌رین هوزانی باسی ژيانا (پیغمبه‌ری س.خ) کری یه. پاشان نقیسن ژیناما هوزانی بو گه‌له‌ک ژ سولتان و مه‌لکا هاته‌ کرن، وه‌ک پهرتوکا (سیره‌ السلگان الملك القاہر بیبرس) یا نقیسه‌ر و میژوونقیس (مھی‌ الدین بن عبدالقاهر - 692 مری یه) هه‌روه‌سا (بهاوالدین الباعونی - 910 مری یه) دپهرتوکا (القول‌السدید الاشراف) باس ل ژيانا (سعید‌الملك الاشراف) دکه‌ت (24).

هه‌روه‌ک دیار ژ که‌سایه‌تیین هه‌لبزارتی کو هنده‌ک نمونین دیارن بووینه‌ ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیی بابته‌تی، گومان تیدا نینه‌ ژ وه‌سفی و مه‌دحین نقیسه‌ری بی بار نه‌بووینه‌، نانکو دشیین بیژین ژیناما هوزانی دسروشتی خودا نیژیکی هوزانا مه‌دح دبیت.

ته‌وه‌ری سی

دقی بواریدا، ناؤ و نیشانین هه لېژارتی ژلایي
هوزانفان (حبیب که له ش) بو دیارکرنا ئەوان
بویه‌رین ل ژيانا (فه تاح گولی) دا رویداین (12)
ناؤ و نیشانان .

ئەگەر پیداجوونه‌کی ل وان بکه‌ین دگه‌هینه
ئەفان خالیخواری

1- ناؤ و نیشان دساده و راسته‌وخونه‌وهزرا
سه‌ره‌کی یا بابته‌تی دگه‌هینن.

2- ل ناؤ و نیشانی دووی (فه‌تاح کانی) هه‌بوونا
نیشانان پرسیاری (؟) دا پتر ناؤ و نیشانی بو
خوانده‌فانی سه‌رنجراکیش که‌ت.

3- ژ ریزبه‌ندییا ناؤ و نیشانان، به‌رچاؤ وه‌رنه‌گرتنا
ریکخستنا بویه‌ران خویادییت. چونکی هه‌ر ناؤ و
نیشانه‌ک لدویف تیگه‌هی خو به‌شه‌کی ژيانا (فه‌تاح
گولی) بجوقه‌دگریت. بو پتر رونفه‌کرنی:

(ح‌ه‌یب که‌له‌ش) بقی ره‌نگی خواری ریزبه‌ندییا ناؤ
و نیشانان دکه‌ت:

(فه‌تاح گولی) - فه‌تاح کانی - فه‌تاح و دینداری -
ره‌وش - له‌شکه‌ری ئەیلول - له‌شکه‌ری گولان -
مه‌دالی - وه‌غهر کرن - خیزانی - ری و ره‌سم -
به‌هی دانان - سوپاسی).

به‌لی ئەگەر لدویف ریکخستنا بویه‌ران ئەفان ناؤ
و نیشانان ریزبه‌که‌ین دی بقی ره‌نگی بن:

(فه‌تاح گولی) - فه‌تاح کانی - له‌شکه‌ری ئەیلول -
له‌شکه‌ری گولان - مه‌دالی - فه‌تاح و دینداری -
ره‌وش - وه‌غهر کرن - ری و ره‌سم - به‌هی دانان
- سوپاسی - خیزانی).

دئا‌فاکرنا تی‌کستی فه‌گیرانی، به‌ره‌می لبه‌رده‌ست
(ژیان و خه‌باتا پېشمه‌رگه فه تاح گولی)
شلو‌فه‌که‌ین.

(2-1) ره‌گه‌زین به‌شدار دئا‌فاکرنا تی‌کستی ژیناما
بابته‌تی هوزانی یا (ژیان و خه‌باتا پېشمه‌رگه فه تاح
گولی)

دیبا‌فی نفیسین و داهینانین ئەده‌بی و لدویف
جو‌رو ژانری ئەده‌بی، هژماره‌کا ره‌گه‌زان پیکفه
به‌شداري ئا‌فاکرنا تی‌کستی دکه‌ن. و هه‌ر ئە‌فه‌ره‌گه‌زه
دینه پیفه‌رین هه‌لسه‌نگاندنا تی‌کستی ژلایي فه‌کوله‌ر
و ره‌خنه‌گرین ئەده‌بی.

دقی بواریدا ژبو دیارکرنا بنه‌مایین ژیناما بابته‌تی
ل په‌رتوکا (ژیان و خه‌باتا پېشمه‌رگه فه تاح گولی)
دا دی ره‌گه‌زین به‌شدار دبه‌رجه‌سته‌کرنا بنه‌مایین
ژیناما بابته‌تی بقی ره‌نگی خواری شلو‌فه‌که‌ین.

1- ناؤ و نیشان

هه‌ر نفیسه‌ره‌ک لدویف هزرا گشتی یا نا‌فه‌روکا
بابته‌تی خو، ناؤ و نیشانه‌کی دروست دکه‌ت و ئەفه
دیته "فاکته‌ره‌ک ئیکسه‌ر بریکاوئ خاندانه‌فانی
تی‌کستی دشی‌ت هزرا نا‌فه‌روکا بابته‌تی
وه‌رگریت" (26). ئانکو ناؤ و نیشان، پوخته یا وی
نا‌فه‌روکا دارشتی یه، له‌ورا گرنگییوی ژبو
شلو‌فه‌کرنا تی‌کستی ئەوه‌کو "ئیکه‌م ده‌را‌زینکا
ره‌خنه‌گر بریکاوئ ره‌ه‌ندی خو‌ه‌بی شلو‌فه‌کرنی
دی‌خیته‌ کاری و به‌ره‌ف نه‌پین راما‌نا
تی‌کستی فه‌دجیت" (27).

ئه‌گهرین ئه‌قی چهندی ژی:

أ- تیکستی دووی (فهتاج کانئ) ژ سیه و سی
دیرین هوزانی پیک دهیت، ناڤ و نیشان ب
پرسیاری دهست پی دکهت و بقی شیوازی پرسیارو
به‌رسف ل (21) دیرین هوزانی پرسیارا جهی وی
دکهت هه‌روهک دبیژیت:

من پسارکر ژ قوتاجانی

ئه‌ری سهیدا فهتاج کانئ

گوتی دهه ساله شاگردبوو

پاشی چوو لایی بارزانی

مه ژ بارزانی پسارکر

بیژن مه کا فهتاج کانئ

گوت هه‌ره زاخو دهف عیسی

بیژی کا چ ژی دزانی⁽²⁸⁾

پاشان راوه‌ستانه‌کی دئیخه‌ته فی شیوازی
پرسیارو به‌رسفی وه‌سفا خه‌بات و دلسوزیا وی
دکهت و جاره‌کا دی ل دوو‌دیرین دوماهیی پرسیارا
جهی وی دکهت و دیاردییت کو گه‌هشتیه ریژین
شوره‌شا ئه‌یلولی وه‌ک دبیژیت:

ئه‌ز چوم کوما ته و من پرسی

ئه‌ری لقی فهتاج کانئ

گوت مالوان یا ل بی جوھی

ئه‌و بیل شه‌ری پارتیزانی⁽²⁹⁾

له‌ورا ژبو پتر لدویف ئیک هاتنا بویه‌رانباشته
تیکستی (له‌شکه‌ری ئه‌یلولی-له‌شکه‌ری گولانی -
مه‌دالی) لدویف ئیک بهین، چونکی بویه‌رین وان

تمام‌کهرین ئیکن و ژلایی دیرفه بو به‌رده‌وامی و مانا
خوانده‌فانی دگهل تیکستی.

(ب) تیکستین (فهتاج و دینداری) و (ره‌وشت)
دنا‌قه‌روکی دا تمام‌کهرین ئیکن و سه‌رجه‌می سیفاتین
که‌سایه‌تیا وی ژلایی دینداری و خوداپه‌رستی و
ریژگرنا ئاینین دیتر پیکفه‌گریدانا ئاین و فیانا
وه‌لاتی هه‌روهک دبیژیت:

دیندار بو هه‌ر ژ زاروکی

حه‌تا چوو به‌ وه‌غهردانی

نقیژاوی ب سه‌ری وی بور

دگهرم و سرا بارانی

چاخی ده‌م هات چوو بو به‌یتی

گوتی تو فه‌رزو فه‌رمانی

فیانا دین و کوردستان

ب ئه‌رکی خونی تو دزانی

کا چه‌وا دینی خو دقییا

چه‌ند دینین دی ریژددانی

دچوو بو دیرو لالشی

بو جه‌ژن و تازی و فیانی⁽³⁰⁾

به‌رده‌وامییا ئه‌قی وه‌سفی ل تیکستی دیتر
(ره‌وشت) کو باسی باشی و مه‌ردینی و سه‌برو
هه‌دارا وی لنه‌خوشییان دیاردکه‌ت وه‌ک دبیژیت:

ره‌وشتی بابی هه‌شیاری

ل ده‌ف مه‌هه‌میا ئاشکاره

ل گه‌نجی تاگه‌ها پیری

بلند و پاقرۆ دیاره

نموونی کادری باش بوو

ب صهبرو غیرهت و عاره
ره‌وشتین خووی پاراستن
نه‌چوو دیف شه‌هوهت و پاره⁽³¹⁾
وهك دیار دیرا ئیكی به‌لگه‌کی به‌یزه، بیژین بو
ریك‌خستنا بویه‌ران باش‌تره ریژبه‌ندییا ناؤ و نیشانان
بوی ره‌نگی هاتیه دیار‌کرن بیت، چونکی هوزانفان
فه‌گیرانی لسهر باب‌ه‌ته‌کی رویدایی کو پیش‌ه‌خت
هاتیه دیار‌کرن دکه‌ت، ئانکو (حه‌یب که‌له‌ش) ئه‌و
سیفه‌ت و ره‌وشتی دیار‌کری ژ ئه‌نجامی روبه‌ربوونا
(فه‌تاح گولی) بوویه ب ئه‌وان بویه‌رو هه‌لو‌یستین
هاتینه‌تومار‌کرن، چونکی هه‌ر بویه‌ره‌ك بره‌نگه‌کی
کارتی‌کرنی و هه‌لو‌یستان لده‌ف مروقی په‌یدا
دکه‌ت، له‌ورا دیار‌کرن و ان بویه‌رو هه‌لو‌یستا بو
خانده‌فانی به‌ری بریار‌دان لسهر که‌سایه‌تی، به‌لگه
که بو دیار‌کرن راستیا ده‌ر‌برینا خو دویر ژ
ده‌سته‌ه‌لا‌تا هه‌ست و سوزو کاریگه‌ربوونی.
4- گرنگی یا لدویف ئیک هاتنا تی‌کستین
(وه‌غهر‌کرن- ری و ره‌سم- به‌هی دانان-
سوپاسی) ئه‌وه کو ناؤ و نیشان بخو ئاماژه‌کا
راسته‌وخو نه وه‌غهر‌کرن که‌سایه‌تیه‌کا بناؤ و ده‌نگ
دی ب ری و ره‌سم هیته فه‌شارتن و دانانا به‌هیاوی
دی به‌شدار‌بوونا هژماره‌کا ری سپی و به‌رپرس و
که‌سایه‌تیین ناقدار هیته بریقه‌برن، له‌وراژی وه‌ك
ریژلینان بنه‌مال دی سوپاسی کرنا و ان ب ئه‌رکی
خوزانیت. ئه‌ؤ چه‌نده هه‌می هوزانفانی ب
ریك‌خستنه‌کا ریتمی یا هه‌لبژارتنا په‌یقین هه‌ؤ
سه‌روایی ئیک دیار‌کریه بو نمونه:

(وه‌غهر‌کرن)
ئه‌ؤ نیژیکی چار ساله
ته‌ل گهل ئیسا خو شه‌ره
هه‌میشه پر ئومید بوی
هه‌تا چوویه وه‌غهر⁽³²⁾
(ری و ره‌سم)
پشتی خودی ئه‌مانه‌ت
ژ ده‌ؤ ره‌حه‌تی بری
چه‌ند به‌رپرسین ده‌وکی
فی خه‌به‌ری کوم کری
ژ ده‌وکی تا باتیفا
ترومبیللا ریژکری
جوق و موزیک هاتن
ژ هه‌فالیین له‌شکه‌ری
تابوت ده‌ینان سه‌رملان
هیدی هیدی یا بری
ریو ره‌سمیت فه‌شارتی
وه‌ك سه‌رکرده‌ك عه‌سکه‌ری
ئه‌کادیمییا زاخویی
یا بو وی حازرکری⁽³³⁾
<< به‌هی دانان >>
هه‌رل گوندی باتیفا
نی مه‌تازیا وی دانی
هندی جه‌ماوه‌ر خربین
ژده‌رفه و ژورقه‌دانی⁽³⁴⁾
<< سوپاسی >>
سوپاسی بو سه‌روکی

بو ته‌ؤ قیادا کوردی

سوپاسی بو جه‌ماوهر

ژ هه‌می ره‌خا فه‌هاتن

سوپاسی بو پاریزگاری

باش سه‌ریّ خول مه‌راکری⁽³⁵⁾

لقیر هه‌هه‌بووناتیکیستیّ (خیزانی) دناقبه‌راقان

تیکیستیین دیارکری دا، دابرا نه‌کیّ دئیخیته‌ فه‌گیرانا

بویه‌ران، چونکی ل ناقه‌روکا تیکیستیّ (خیزانی) دا

هوزانقان باسی خودکته‌ کو مه‌ره‌ما وی دانه

نیاسینا نه‌فی که‌سی بوویه‌ کا چه‌وا خه‌بات کریه،

هه‌روه‌ک دبیژیت:

مه‌کاریّ فی ره‌حه‌تی

بو چه‌ند خه‌لکی دیارکر

که‌ت که‌ت مه‌شلو‌فه‌کر

مه‌ژ هه‌ؤ دو جودا کر

دا نه‌م باشتر بنیاسین

بو نه نیاسا خویا کر⁽³⁶⁾

ئانکو دیرا ئیکیّ ئاماژه‌یه‌ کو نه‌فه‌ دوماهییک

تیکیسته‌ و پشتی وی چ تیکیستیین دیتز نینن هه‌روه‌سا

به‌لگه‌یه‌کیّ دیتز ژی، داخوازا فیان و پیگفه‌ ژیا نا

نه‌ندامین نه‌فیّ خیزانیّ هه‌ر ل نه‌فیّ تیکیستی دا

دکه‌ت. نمونه:

ئیرو هینیّت گه‌هشتین

بیّ تفاقیبیّ قه‌ت نه‌که‌ن

بو ئیک دوو هه‌ر برابن

چ ده‌رزال خوه‌فه‌نه‌که‌ن

ئیک بلا سه‌ریّ وه‌بیت

دا خه‌لک وه‌ژیک فه‌نه‌که‌ن

هه‌روه‌سا به‌رده‌وامیبیّ دده‌تیّ کو ریزگرتنا هه‌فال

و که‌س و کارین بابیّ خو بگرن. دبیژیت:

یبیّ بیت سه‌ردانا مالیّ

ریزگرتنیّ بو بکن

دابزان مال ئاقایه

جهیّ بابیّ خوه‌ دگرن⁽³⁷⁾

بفی ره‌نگی بو مه‌گرنگیا ناؤ و نیشانان ل

نقیسینا ژیننامیّ بگشتی و ژینناما هوزانی ب تاییه‌تی

دیاردبیت، کو فه‌کولهر گه‌له‌ک جاران بریکا ناؤ و

نیشانان دشیت ده‌ست نیشانان لدویف ئیک هاتنا

بویه‌ران بکه‌ت چونکی " ناؤ و نیشان نه‌رکیّ

رافه‌کرنا هه‌می تیکیستی بستوخو‌فه‌دگریت⁽³⁸⁾.

(2) ته‌کنیکین ده‌سته‌پیک و دوماهییک ئینانا تیکیستی ل

ژینناما (فه‌تاح گولی)

ل نقیسینا ژینناما بابه‌تی دا ئیکه‌م ده‌رازینک

دیارکرنا ناؤ و روژو سالا ژ دایک بوونا که‌سایه‌تیا

هه‌لبزارتیه، دوماهییک ئیناناویّ ژی لدویف مانا

ویّ که‌سایه‌تیبیّ ل ژبانیّ یان نه‌ماناوی دمینیت.

هوزانقان (حه‌یب که‌له‌ش) فه‌گیرانا ژیا نا

(فه‌تاح گولی) ده‌سته‌پیکيّ ژ سالا چوونا وی بو

قوتابخانیّ دیاردکه‌ت هه‌روه‌ک دبیژیت:

ل پینجی‌و ئیکیّ ل باتیفا

تازه‌ریّ بو مه‌هات دانی⁽³⁹⁾

هوزانقان نه‌ب شیوازه‌کیّ راسته‌وخو، کو

شیوازه‌کیّ سه‌ره‌کی یه‌ل سه‌رجه‌م تیکیستان، ئاماژه

ئاخر سه‌فه‌رچوو دوکتور
مه‌ لگهل هه‌قدو قه‌سه‌ کر
ده‌نگی وی یی‌ غه‌یری بوو
دلّ خو تازه فه‌ کر
گوت ئەز دچم بو نه‌مسا
عیلاجا خوه‌ تمامکر
هه‌تا چوی بو هه‌ولپیری
خاتر ژ مه‌ هه‌مییا کر⁽⁴²⁾

هه‌رچه‌نده ئەڤ بویه‌را دو‌ماهیا چیروکا فه‌گیرایی
ل تیکستین به‌ری تیکستین (وه‌غهرکرن)
به‌نده‌کنامازه‌یین کورت خاندەفان دزانیتکو (فه‌تاح
گولی) نه‌مایه، بو‌ نمونه‌ ل تیکستی (فه‌تاح و
دینداری) دا دبیت:

دیندار بووی هه‌ر ژ زاروکی
حه‌تا چویه‌ وه‌غهردانی⁽⁴³⁾

هه‌روه‌سا ل تیکستی (ره‌وشت) دا دبیت:

میریدی ریکا بارزانی

خاتر خاست و نه‌ قهرداره⁽⁴⁴⁾

ل تیکستی (له‌شکه‌ری ئەیلول) ی ژ
دبیت:

هه‌تا چوویی بو وه‌غهری

هه‌ر کادره‌ک به‌رپرسیاروو⁽⁴⁵⁾

واته ئەڤ دیره‌ خویاکرنا بویه‌ره‌کی نه‌، به‌ری ب
ته‌واوی به‌یته‌ رونکرن، ئەفه‌ژی وه‌ک
ته‌کنیکه‌ کافه‌گیرانی کو دبیتنی " پيشوه‌خت
مه‌به‌ست ژی فه‌گیرانا بویه‌ره‌کا داهاتی به‌ری
روودانا وی"⁽⁴⁶⁾.

ب ناڤی وی یی‌ دروست کو "ابا بکر ئوسمان".
ووژو سالا ژ دایک بووناوی ناده‌ن. نه‌ ژی ب
شیوازه‌کی راسته‌وخو، کو دشیاندا بوو بریکا
فه‌گیرانا بویه‌ره‌کا میژوو یا گشتی ب سالا ژدایک
بوونا و یقه‌ لسه‌ر بنه‌ره‌تی هه‌فده‌ مییا وان
دیاریکه‌ت، ژچونکی (دشیاندايه‌ نقیسه‌ر ل نقیسینا
ژینامی فه‌گیرانا بویه‌رین میژوووی ب داریتنه‌کا
ئه‌ده‌بی بکه‌ت)⁽⁴⁰⁾.

ژلایه‌کی ديقه‌، ژ خواندنا سه‌رجه‌می تو‌مارا ژ یانا
(فه‌تاح گولی) خویادبیت ئارمانجا هوزانقانی زیادتر
جه‌ختکرنه‌ لسه‌ر ژ یانا سیاسی یا (فه‌تاح گولی)،
له‌ورا ئەف پیکفه‌ گریدانه‌ دا زیاتر چیژه‌کا ئەده‌بی
— هونه‌ری ده‌ته‌ تیکستی و راوه‌ستانه‌کی بو
هزرکرنی ژی لده‌ف خاندەفانی دروست که‌ت.

لقیره‌ هه‌ژی ئامازه‌کرنی یه‌، جه‌ختکرنا نقیسه‌ری
لسه‌ر لایه‌نه‌کی ده‌ست نیشانکریی ژ یانا وی
که‌سایه‌تیا هه‌لبزارتی، جووی وی ژینامی ژلایی
نافه‌روکی ده‌ست نیشان دکه‌ت. کو ئەوژی دبه‌نه
چه‌ند جور "ژیناما سیاسی — فه‌لسه‌فی — ئەده‌بی —
میژوووی — ئایینی"⁽⁴¹⁾ سه‌باره‌ت غدوماهیک ئینانا
تیکستی، هوزانقان ب تیکستی (وه‌غهرکرن)
پوخته‌یی ئەگه‌رو چه‌وانییا وه‌غهرکنا وی بقی
ره‌نگی دیاردکه‌ت:

ئه‌ڤ نیژیکی چار ساله

ته‌ لگهل ئیشا خو شه‌ره

هه‌میشه‌ پر ئومید بوی

هه‌تا چویه‌ وه‌غهره

3- فه‌گیړان

خودا کو پیشمه‌رگی دپړینی هه‌ردو شوره‌شین
ئه‌یلول و گولانی بوویه. نه‌ؤ ته‌کنیکه ب روونی ل
تیکستی (له‌شکه‌ری گولانی) بقی ره‌نگی
خویادبیت:

فه‌تاح گولی ب هیمه‌ت بو
روژا ته‌مشیت و گالگلا
جار ل گاره و جار ل مه‌تین
جارا ل زوزک و بیخا
جار ل کاتو و جار ل خامتیر
جار که‌پک و کانی قرژال
جار ل رانیا و قه‌لادزی
جار ل سه‌فین و شنگال
جار ل خاکورک و ل ساتی
جار ل کوماته و ئیک مالا
جار ل برجین و ل شیخان
جارا ل قه‌سرو گالالا
جار ل قه‌ندیل و ل پیرس
جار ل حله‌بچه و خورمالا
روژا ته‌نگافی و نه‌زمو
ده‌ستی فه‌ت‌ح دچوو بالا⁽⁴⁹⁾

دقان دپړین هوزانی ته‌نها دیاردبیت کو (فه‌تاح
گولی) ل شوره‌شا گولانی ل چهند ده‌فهرانه‌رده‌وامی
خه‌باتی بوویه، ئانکو چه‌وانییا کارو چالاکی و
ره‌وشا تیدا بوری نه‌هاتیه دیارکرن. هه‌روه‌سا ل
تیکستی (خیزانی) دا تنی ئاماژه ب هه‌فژینا (فه‌تاح
گولی) دکه‌ت کو زور زه‌مه‌ت ب خودانکرنا
زاروکان فه‌بریه بی دیارکرن هویرکاریین بابه‌تی ژ

بنیاتی سه‌ره‌کی ل ئافاکرنا تیکستی نه‌ده‌بی
به‌ه‌ردو جورین ویقه‌- په‌خسانی و هوزانی- ده‌یته
هژمارتن، چونکی نه‌له‌مینه‌کی هاریکاره بو هه‌می
پیکه‌ینه‌رین دین تیکستی ژ (بویه‌ر- که‌سایه‌تی-
وه‌سف- ده‌م- جه) ئانکو هه‌بوونا فان ره‌گه‌زان
ب فه‌گیړانی فه‌دگریداینه. بو نمونه "بریکا
فه‌گیړانی وینه‌کرنا شیوی روخساری که‌سایه‌تی و
پیک ئینانا وی ب ئاویه‌کی هونه‌ری و ده‌لالی
ده‌یته کرن"⁽⁴⁷⁾.

ئاشکرایه سروشتی بابه‌تی و جوری نه‌ده‌بی،
مه‌ودا و هه‌ناسه‌یا فه‌گیړانی بو فه‌گیړی هه‌ر بویه‌رو
هه‌لو‌یسته‌کی ده‌ست نیشان دکه‌ت. دفی بواریدا
فه‌گیړانا بویه‌ران ل چارچوخی هوزانی دا وه‌ک
تیکستی لبه‌رده‌ست (ژیان و خه‌باتا پیشمه‌رگه
فه‌تاح گولی) گومان تیدا نینه، دی کورتی و
پوخته‌یا بویه‌ران هینه‌دارشتن، ئانکو لقی‌ره‌ته‌کنیکا
(پوخته) دفه‌گیړانی دا ب پلا ئیکی رولی خو
دینیت. مه‌به‌ست ژ ته‌کنیکا پوخته، گه‌هاندا
کاکالا بابه‌تی بو که‌سی به‌رامبه‌ره. ئانکو نه‌ؤ
ته‌کنیکه "پشت به‌ستنی لسه‌ر هه‌لبژارتنا تشتی
پیدفی دبه‌رژه‌وه‌ندییا فه‌گیړانی دا دکه‌ت"⁽⁴⁸⁾.
ئاشکرایه باسکرنا بویه‌رین ژیان هه‌ر ژ روژا
ژدایک بوونی تاکو دجیته به‌ر دلوفانییا خودی، ژ
ته‌کنیکا پوخته‌کرنی دفه‌گیړانی بی بارنابیت،
چونکی ماویه‌کی دوورو درپژه‌تایه‌ت بو
که‌سه‌کی کارا دژیانا

چه‌وانی و چه‌نداتیای وی ره‌وشا دیارکری وهک
دببیت:

یهک ژوان دهیکا ره‌هوانی

عه‌یاله‌کی زور هه‌بون

هه‌ر ژ سه‌ری شوره‌شی

هه‌می ب هبقیایوی قه‌بون

ل تورک و ل ئیران

ژ عه‌یالی خوه قه‌نه‌بون (50)

د پروسا قه‌گیرانی دا، قه‌گیری بابه‌تی،
هه‌لوپستی وی لیدیف شیوازی قه‌گیرانی یان دی
بیته "قه‌گیری به‌شدار کو بویه‌رین گری‌دای خوه و
هنده‌کین دیتز قه‌دگیریت" (51) یان ژی " قه‌گیری
چاقدیر کو نه به‌شدار ی بویه‌رین قه‌گیریه. نه‌قه‌ژی
دریکا بکارئینانا که‌سی سیی (نه‌ئاماده) جی به‌جی
دبیت" (52).

هوزانقان (حه‌یب که‌له‌ش) ل قه‌گیرانین خوه‌دا
لقان هه‌ردو دوخین دیارکری خویادبیت، بو نمونه
ل تیکستی (فه‌تاح گولی) دبیته (قه‌گیری به‌شدار)
دهمی دببیت:

ل پینجی و ئیکی ل باتیفا

تازه ری بو مه هات دانی

ل چاخی زاروکی پینکفه

ئهم چوبینه بو قوتابجانی

ئهم بیست و دوو قوتابی بووین

سه‌فا مه وه‌کی دیوانی (53)

به‌لی ل تیکستی (ره‌وشت) هوزانقان دبیته

(قه‌گیری چاقدیر):

دگوت پینشمه‌رگه و هه‌فالا

بو من نه‌خلاق نی عیاره

کوردستان بومه شرینه

عه‌یالی مه‌ژی نه‌چاره

بکن خه‌بات بو وه‌لاتی

دونیا هه‌یام و بوهاره (54)

هه‌ردچارچوئی قه‌گیرانا بویه‌ران ژلایی هوزانقان
(حه‌یب که‌له‌ش) هنده‌ک تیکستان ته‌کنیکا
دیالوگی دناقه‌هرا وی و (فه‌تاح گولی) خویادبیت،
هه‌روه‌ک ل تیکستی (وه‌غهر کرن) هاتیه:

هه‌رده‌می‌ت هاتی بو مالی

ژ عیلاجی ژ نه‌نقه‌ره

مه دگوتی تو چه‌وانی؟

دگوت نه‌ما خه‌ته‌ره

دوکنور که‌له‌ک رازینه

به‌س گوت من جارجار وه‌ره

روژادی دچوو زاخو

دگوت ئه‌رکی من فه‌ره (55)

بویه‌ر

ئهو کاروکریارین مروف ل ده‌م و جهین
دیارکری، بو ریقه‌به‌رنا ژیاننا خو نه‌نجام دده‌ت،
بویه‌ران دنافرینیت. قه‌گیرانا فان بویه‌ران ژی
دچارچوئی نه‌ده‌بی وه‌ک ژیننما بابه‌تی ب مه‌ره‌ما
وه‌رگرتنا سه‌ر بوره‌کی یه ژ بویه‌را قه‌گیری.

(حه‌یب که‌له‌ش) بویه‌رین ژ یانا (فه‌تاح گولی)

ب هوزان قه‌گیریانه، له‌ورا ژبو دیارکری ناهه‌روکا

و ل کيفه (حه‌بیب که‌له‌ش) و (فه‌تاح گولی) ژیک جودابووینه.

ل هوزانا (فه‌تاح و دینداری) وه‌سفا دینداری و خوداپه‌رستی یا وی یاریک و پیک هه‌ر ژ کرنا نفیژان و گرتنا روژیین ره‌مه‌زانی و چوونا حه‌جی و هه‌رده‌م ئەف سیفه‌تی و ییی دینداری ره‌نگه‌دانا خو دناف بابه‌تی ئەوان کورو سمینارین ئەنجام داین هه‌بوویه. کو هه‌رده‌م ناخفتین خوب به‌لگه‌یین نایینی فه‌گریددان، زیده‌باری ریژگرتن له‌می نایین دیتز و به‌شداربوونا وی ل هه‌لکه‌فتین وان.

هوزانا (ره‌وشت) دیارکرنا سیفه‌تین باشین وی یه، کو نموونی کادره‌کی ب سه‌بروغیره‌ت و خودان عار بوویه، به‌رده‌وامه‌اندانا گه‌نجان دکر بو پاراستنا کودستانی.

ل هوزانا (له‌شکه‌ری ئەیلولی) دیاردبیت کو هه‌ر ژ ده‌ستپیکا شوره‌شا ئەیلولی دگه‌هیته ریژین پارتی و بوویه پیشمه‌رگه و کادره‌کی کارا دکاری خودا و ئەفه بوویه ئەگه‌ر کو ناؤ و ده‌نگیا وی هه‌ر ژ زاخو تا خانه‌قینی دناف پیشمه‌رگه‌ی دا هه‌بیت. پاشان وه‌سفا دل‌سوزی و کورد په‌روه‌ری و زیره‌کییا وی ل به‌روکین شه‌ری دکه‌ت کو هه‌رده‌م بوویه پالده‌ری سه‌رکه‌فتن و گه‌شبینی بو هه‌قالین خو.

ل هوزانا (له‌شکه‌ری گولانی) به‌رده‌وامییا خه‌باتا وی دیاردبیت کو دگه‌ل ده‌ستپیکرنا شوره‌شا گولانی ژی چه‌کی شه‌ره‌ف و به‌رخودانی رادکه‌ت و ب دژواری به‌رامبه‌ر دوژمنی دراوه‌ستیت.

بویره‌ین ژیا نا وی دی پوخته‌یا نافه‌روکا هه‌ر تیکسته‌کی بقی ره‌نگی لخوا‌ری دیارکه‌ین.

تیکستی ئیکی لژیر ناؤ و نیشانی (فه‌تاح گولی) ژ بیست و ئیک دیرین هوزانی پیک هاتیه، دیاره‌ل سالا (1951) ل باتیفا (حه‌بیب که‌له‌ش) و (فه‌تاح گولی) پیکه‌ه چووینه قوتابخانی و سه‌ره‌تایی لویری بدوماهیک ئینایه. وه‌سفه‌کی دده‌ته پولا خواندنی کو (22) قوتایی بووینه ل ژووره‌کا ناخی لبن دولوپین بارانی، ئەفی چهندی ب وه‌سفه‌کا ساده و شیوازه‌کی راسته‌وخو ده‌برینا وینه‌یه‌کی هونه‌ریی کاریگه‌ر دکه‌ت. پاشان دیاردکه‌ت بو تمامکرنا نافنجیی به‌ره‌ف زاخو دچن. پاشان ده‌ست ب وه‌سفا زیره‌کی و پاقری و باشیاوی و ره‌وشتی ویی نارام ل قوتابخانی و دیارکرنا حه‌زو ئاره‌زویا وی ل وه‌رزشی تایبته غاردان و ته‌پانی پاشان ئاماژه به‌ندی ده‌یته دان کو دگه‌هیته ریژین شوره‌شا ئەیلولی و تاکو سه‌ره‌لدانی به‌رده‌وام بوویه.

تیکستی (فه‌تاح کانی) هوزان ب پرسیارا جهی (فه‌تاح گولی) ده‌ست پی دکه‌ت، خویادبیت کو هوزانغان گه‌له‌ک نه‌خوشی و ماندیوونی ژ پرسیارکرنا جهی وی دبه‌ت ژ هه‌قالین دگه‌ل ویدا ل شوره‌شا ئەیلولی. پاشان ل په‌رگرافی دوماهیی ئاماژه‌دکه‌ته سالا (1975) ی کو (فه‌تاح گولی) ئاواره‌یی ئیرانی دبیت و دگه‌ل ده‌ستپیکرنا شوره‌شا گولانی دگه‌هیته ریژین شوره‌شی وه‌ک کادره‌کی سیاسی و به‌رپرسی ناوچین پارتی. هه‌ژی گوتنی یه بدریژاهیی ئەفی هوزانی دیارنابیت کا بوچی و چه‌وا

پیکه ژيانا ئەندامین ئەفی خیزانی دکەت بو هندی
خەلک بیژن جەیی بابی خو گرتینه و دا بابی وان
ژی دگوری دایی شادبیت.

هوزانا (ری و رسم) باسی بلەز گەشتنا
خەبەری و غەرا وی بو هەر لایەکی کو هژمارەکا
زورا خەلک و بەرپرسا و ئەکادیمی عەسکەری یا
زاخو ب ریزلینان ژ دەوکی بەرەف باتیفا ری
کەفتن تا کول گورستانا وی هاتیه فەشارتن.

هوزانا (بەهی دانان) دیاردکەت کو بەهی ل
باتیفا بوویه و تازیه کا مەزن و بەرفرەه کو
خەلکەکی زور ژ هەمی باژیرین کوردستانی تیدا
بەشداربوون چ ب نامادەبوون یان بروسک ژلایی
نوبنەری سەروکی و نوبنەری نیچیرقان بارزانی و
شانندی مەکتە سیاسی و فازل میرانی و هەمی
تەخین جفاکی.

بەهی دانانا خودی ژی رازی دکەت چ ب هاتن
یان فریکرنا بروسکین بەهی داریی بگشتی ژ
خواندنا نافەرۆکا سەرجهمی ئەقان هوزانان کو
نارمانجا هوزانقانی دانه نیاسینا کەسەکی بوویه،
دشپین ئەقان خالان دیاربکەین:

أ- بوراندنا ژیانەکا سەخت و دژوار، ئەفەژی
هەر ژ دەستپیکاکا چوونا وی بو قوتابخانی کول
تیکستی (فەتاح گولی) دیبژیت:

ئەم بیست و دوو قوتابی بووین

سەفا مە وەکی دیوانی

مەزل لێن و سەربان ئاخ بوو

لەبر دلویین بارنی

هوزانا (مەدالی) ئیشارەتی ددەتە مەدالییا ریکا
بارزانی کو ژلایی سەروک مەسعود بارزانی
و هردگرت وەک پێشمەرگە و کادەرەکی دیرین.
پاشان سیفەتی ئەوان کەسان دیاردکەت بیژ ژ
هەژی ئەفی مەدالیی.

ل هوزانا (و غەرکرن) فەگیرانا وی چەندی
دکەت کو توشی نەخوشییه کا گران دبیت و
نیزیکی چوار سالان فەدکیشیت تا کو ب وی
نەخوشیی ژ وی و غەری دکەت و هەر لقی هوزانی
نامازە دکەتە دلسوزییاوی کو دگەل ئیشا خو
هەریی ل سەر ئەرک و کاری خو بەردەوام بوو
دەمی دچوو ئەنقەرە بو عیلاجی لدەمی زفرینی دا
ئیکسەر زفریتە کاری خو، هەر دەمی دەورو بەرین
وی دگوتی بیهنا خو بدە دا بیژیت "خزمت ل سەر
مە قەرە" پاشان دیاردبیت ل دوماهیك سەفەرا خو
بو تورکیا ساخلمییا وی خرابترە و پیدفی یە بچیتە
نەمسا، پشتی زفری باشتربوو و تەلەفزیونا (K.TV)
یا دەوکی بەرنامەکی ریزلینانی لدور ژیان و
خەباتا وی بو نامادەکر.

ل هوزانا (خیزانی) هوزانقان باسی خو دکەت
کو مەرەما من دا نە نیاسینا ئەفی کەسی بوویه کا
چەوا خەبات کریه و خیزانا خو چەوا خودان دکر،
پاشان دیاردکەت خیزان هەمی ب هیفیا دەیکی فە
بوو یە. پاشان دەیتە سەرباسکرنا وی سەختی و
دژواریا بارودوخین ژیان هەمبەر سەبرو هەدارا ژ
نا کورد و خودانکرنا ژمارەکا زورا زاروکان. ل
چەند ریزین دوماهیی هوزانقان داخووا ژیان و

نه‌خوشی‌دبورینت. هه‌روه‌ک ل تی‌کستی (فه‌تاح
کانی) دبیژیت:

هه‌می شوره‌شا ئه‌یلولی

وی نه‌دیت خوشیا ژیانی

خه‌باتا ب ژارو ژیری

ل هه‌می ره‌خین کوردستانی

جاره‌ک نه‌دگوت بی‌ماندی مه

براستی تو شورشانی (59)

هه‌روه‌سا ل تی‌کستی (له‌شکه‌ری ئه‌یلول)

دبیژیت:

ل نا‌هه‌ر چار ده‌مین سالی

ل سه‌ر ئه‌رکی خو بکار بوو

وه‌ستان ل ده‌ف‌وی نه‌بوو

هه‌ر بی‌ل سه‌رخو و بی‌هشیار بوو

هه‌قال هه‌رده‌م بی‌گه‌رم دبوون

ل نا‌هه‌ران دا وریا بوو (60)

ل تی‌کستی (وه‌غهر کرن) ژی هاتیه:

ئه‌ز نه‌شیم روینم خاری

خزمه‌ت لسه‌ر مه‌قه‌ره

مه‌کر فی‌ت ته‌مام که‌ین

بلندکی‌ن ئالا زه‌ره

داگه‌نجین مه‌ژی فی‌ربن

بو خه‌بات و بو شه‌ره (61)

د- دیار کرنا رول و کاریگه‌رییا نه‌مانا وی لسه‌ر

ژیانا ته‌خین جودا جودا بین جفاکی تیدا ژیاپی. نه‌ف

چه‌نده ژی ب روونی ل تی‌کستین (ری و ره‌سم)

(به‌هی دانان) و (سوپاسی) دا دیار دبی‌ت.

ب وی حالی ژارو ژیری

وی به‌فرو ته‌قن وزستانی

سه‌ره‌تایی مه‌خلاس کر

چوین بو تمام پی‌دانی (56)

ب-ئاواره‌بوون و ده‌ره‌ده‌ری و دویربوون ژ

خیزان و که‌س و کاریخو. وه‌ک ل تی‌کستی (فه‌تاح

کانی) دبیژیت:

چاخی نه‌کسا هه‌فتی و پی‌نجی

هه‌ر زویکا چوو بو ئیرانی

چه‌نده کی‌مايه‌ل نه‌قه‌ده

پاشی هنارتن گه‌یلانی (57)

هه‌روه‌سا ل تی‌کستی (خیزانی) دا دبیژیت:

سال بو سال شوره‌شگیری

عه‌یال چه‌وا خودان کر

عه‌یالی مه‌پیشمه‌ر گه‌ی

هه‌می ب هیقیا دایکی بو

ل بن توپ و ته‌پارا

ل سه‌ر به‌ختی دایکی بو

یه‌ک ژوان ده‌یکا ره‌هوانی

عه‌یاله‌کی زور هه‌بون

هه‌ر ژ سه‌ری شوره‌شی

هه‌می ب هیقیا وی‌فه‌بون

ل تورک و ل ئیرانی

ژ عه‌یالی خو‌فه‌نه‌بوون (58)

ج- دلسوزی و خه‌باتا وی یا به‌رده‌وام کو ژ

پی‌خه‌مه‌ت فی‌چه‌ندی ژیا نا خو هه‌می ب

4- که‌سایه‌تی

له‌ر تی‌کسته‌کیّ فه‌گیرایی دا که‌سایه‌تی رولیّ به‌رچاڤکرنا باب‌هت و بویه‌رین تی‌کستی د‌گیریت، ئە‌ف که‌سایه‌تیه ژێ لدویف دیار‌بوون و رولیّ وان د‌بویه‌ران دا د‌بنه دو جور:

أ- که‌سایه‌تیا سه‌ره‌کی

ب- که‌سایه‌تیا لاوه‌کی

د‌ژیناما باب‌ه‌تی دا، که‌سایه‌تیا سه‌ره‌کی ئە‌و که‌سایه‌تیا نفیسه‌ری کره‌ خالا ده‌ستپێکرنا باب‌ه‌تیّ خو و سه‌نه‌ریّ لدور زفرینا بویه‌رین گری‌دای ژيانا وی یه، ل په‌رتوکا (ژيان و خه‌باتا پێشمه‌رگه (فه‌تاح گولی)، (فه‌تاح گولی) که‌سایه‌تیا سه‌ره‌کی یه د‌ژینامیّ دا نفیسه‌ری بری‌کا وه‌سفا سیفه‌تین وی تاییه‌ت له‌ردو تی‌کستین (ره‌وشت) و (فه‌تاح دینداری) و د‌گهل دیار‌کرنا هنده‌ک وینه‌یین وی شیا‌یه به‌رجه‌سته‌کرنا که‌سایه‌تیا وی یا د‌هره‌کی و نافه‌کی ل می‌شکیّ خاندانه‌فانی بکه‌ت.

که‌سایه‌تیا لاوه‌کی ژێ ئە‌و که‌سایه‌تیه‌کو ژئه‌نجامیّ هه‌بوونا په‌یوه‌ندی و پیکفه‌ ژيانیّ د‌چارچوئیّ ژینامیّ دا دیار‌د‌بن. ل ژیناما (فه‌تاح گولی) که‌سایه‌تین دیار‌کو رولین لاوه‌کی دیتنه زیادتر به‌رپرس و که‌سانین سیاسی نه، ئە‌فه‌ژی ژلایه‌کی بو کاریّ ویّ پێشمه‌رگاتیّ ژلایه‌کیّ دیتر بو ئارمانجا فه‌گیری چیروکا ژياناوی د‌زفریت کو جه‌ختکرنه لسه‌ر لایه‌نی سیاسیّ ژياناوی.

6- جه

جه وه‌ک ئە‌له‌می‌نته‌کیّ به‌شدار د‌تی‌کستیّ فه‌گیرانیّ دا بگشتی رول و هه‌بوونا خو تاییه‌ت د‌بواریّ په‌یوه‌ندیّ کارتیکرن و کاریگه‌ربوونا مروفی ب وان جه‌ین لی ژیا‌ی یان چوویّ خویا دکه‌ت. هه‌لبه‌ت دیار‌کرنا ئە‌فیّ کاریگه‌ربوون و کارتیکرنا

جه‌ی لسه‌ر د‌هرون و هزرا هه‌رکه‌سه‌کی بری‌کا د‌ه‌برینین وین خودی دیاردیت له‌ورا د‌باسکرنا ژیناما که‌سه‌کی ژلاییّ که‌سه‌کیّ دیتر فه‌ کاره‌کیّ بزه‌مه‌ته د‌ه‌برینا هه‌ست و هزرین وی که‌سی به‌رامبه‌ر جه‌یّ لی ژیا‌ی یان هیلا‌ی یان چوویّ دیار‌بکه‌ت چونکه‌ بگشتی "جه‌ ته‌نها د‌هند ر نی‌رینا ویّ که‌سایه‌تیا تیداد‌ژیت یان د‌چیتیّ خویادیت" (62)، له‌ورا ژ ئە‌فیّ روانگیّ ئە‌گه‌ر سه‌حکه‌ینه په‌رتوکا لبه‌رده‌ست، دیاردیت کو بد‌رێژاهیا می‌ژوویا ژيانا خو ب د‌هره‌ده‌ری و جه‌ فه‌گوه‌استنیّ فه‌ بوویه، که‌واته گومان د‌فیّ چهندیّ دا نینه ئە‌گه‌ر پرسیار ژوی هاتبا کرن دا د‌ه‌برینیّ ژ هه‌ستیّ داخبار‌بوونا خو ب جه‌یّ لی بووی و ژیا‌ی و ب نه‌چاری ژێ چووی که‌ت، چونکی هه‌ر مروفه‌کی گری‌دانه‌کا هه‌ستی و گیانی د‌گهل جه‌یّ لیّ دیت و لی د‌ژیت دا هه‌یه وه‌ک به‌لگه‌ژی بوئیّ چهندیّ ل تی‌کستیّ (له‌شکه‌ریّ گولانیّ) ل چهند د‌یرین دوماهییّ دا هوزانغان د‌بی‌ژیت:

چاخ‌ی که‌ ئە‌و ته‌نگا‌ف د‌بوو

د‌کر هزرا گه‌ری‌نوکیّ

دهاته بی‌ریّ باتیفا

ناقارو کانی زهر کوکی⁽⁶³⁾

هه‌ژی‌ئامازه کرنی‌په کودنا‌فژینامی دا نهو جهین هاتینه باسکرن پیکهاتینه ژ ناقین باژیرو گوندو چیاو ده‌فهرین کوردستانی کو (فته‌تاح گولی) چوویی بو نمونه (باتیفا- زاخو- چومان- حاجی عمران- نه‌قدو - خانه‌قین- گاره- مه‌تین- زوزک... هتد).

5- دهم

دهم نهو ره‌گه‌زه دژیانا مروفی دا هه‌بوونه‌کا هه‌ستپیکریا نه‌بیراو و کارتیکه‌ر ل روخساری گشت بو نه‌وهراندنا هه‌یه، چونکی "دهم ناهیته دیتن به‌لکو نه‌م هه‌ست ب شینوارین وی دکه‌ین"⁽⁶⁴⁾.

ل تیکستی نه‌ده‌بی دا ده‌ست نیشانکرنا ره‌هه‌ندین دهمی گریدایی شیواژین فه‌گیرائی یه، نانکو (پروسا فه‌گیرائی پشت به‌ستنی لسه‌رده‌می دکه‌ت ب ئاویه‌ک وه‌ها کو هه‌بوونا دهمی دفه‌گیرائیدا ئیک ژ پیدفین فه‌گیرائیه و چ فه‌گیران دبی دهم نابن)⁽⁶⁵⁾.

واته هه‌ردو ره‌گه‌ژین دهم و فه‌گیران دتیکستی فه‌گیرائیدا وه‌کی زنجیره‌کی دپیکفه‌ دگریداینه و تمامه‌هرین ئیکن و ده‌ست نیشانه‌کا ریکخستی بووی سیسته‌می مروفی بو ریفه‌برنا ژیا نا خو دروست کری ژ شه‌و و روژ و سال و ... نانکو ده‌ست نیشانا هه‌رسی دهمین ژیا نا مروفی (رابردو - رانه‌بردو - داهاتی) دکه‌ت. ل نفیسینا ژینامی بگشتی کو فه‌گیرانا هه‌ندک بویه‌رین رویداینه نانکو نفیسهر باسی ل دهمه‌کی رابردو دکه‌ت، له‌ورا

کریارین باسکری ل فه‌گیرائی دا هه‌می ل شیواژین رابردوی دانه.

ل نه‌فان جوره تیکستان دوده‌مین سه‌ره‌کی نوینه‌راتیا ره‌هه‌ندین ئافا‌کارییا تیکستی چیروکی- فه‌گیرائی دکه‌ن نهو ژی "دهمی سروشتی، نهو دهمی کو دکه‌فیته ل ژیر هه‌ندک پیفه‌رین بابه‌تی و دهره‌کی کو ده‌یته پیفان ب (سال - هه‌یف - روژ - سپیده - ئیفار"⁽⁶⁶⁾.

هه‌روه‌سا "دهمی سایکولوژی کو ب دهم‌میران ناهیته پیفان به‌لکو له‌زاتی و هی‌دی بوونا وی گریدای دوخین هه‌سپیکریین دهرونی مروفینه"⁽⁶⁷⁾ بی گومان نه‌ف هه‌ستپیکریین دهرونی هه‌ردو دوخین خوشی و نه‌خوشی فه‌دگرن. ژیناما (فته‌تاح گولی) ب نه‌فان نمونین ل‌خواری دشین ده‌ست نیشانه‌ده‌مین ناقیری بکه‌ین نه‌وژی:

أ- دهمی سروشتی:

گوتی دهه‌ ساله شاگرد بوو

پاش چوو لایی بارزانی⁽⁶⁸⁾

چاخی نه‌کسا حه‌فتی و پینجی

هه‌ر زویکا چوو بو ئیرانی⁽⁶⁹⁾

پشتی کیمیا هه‌شتی و هه‌شتی

فته‌ح دگه‌ل چه‌ند هه‌فالا⁽⁷⁰⁾

ب- دهمی سایکولوژی

1- دهمی خوشی

ژوان نام و بروسکان

زوی یا بارزانی گه‌هشت

چاخی مه‌خواندی

روله کي سهره کي دینیت، چونکی بنیای کاری ل
ژیننما بابه تی، ناساندنا که سایه تیا هه لېژارتیه. وهك
نمونه بو دیار کرنا نه فی ئه رکی:
(ل ناڤا په روکین جهنگی
گه له کي میرو ریناس بوو
ل ناڤا کادرین پارتی
زوری ب صبرو ئیخلاص بوو
ل ناڤا هه لگوردی وی هیزی
هه همیشه هیژاو سهرکار بوو) (76)

ههروهسا ژ جورین وهسفی ژی کو وهسفا
"واقعی- خه یالی- نزیك- دوور- وهستاو -
جولاو" (77)، وهسفا واقعی کو مه بهست ژی
"نوو سهر زور به وردی وهسفی که سیکی واقعی یان
شتیکی واقعی ده کات" (78) دناڤا سهرجه می تیگستان
رهنگفه دانه کا دیار هه یه، نه فهژی دزفریته فه بو
سروش و تایه تمه ندیا نه فی ژانری نه ده بی -
ژیننما - کو فه گیرانا بوهرین راسته قینه بین
گریدای ژیا نا که سایه تیه کا هه بوونا خو ل رویدانا
بوهره فه گیرایی دا هه ی، دکه ت.

و مه گوت ن
اما ئومیدا گه هشت (71)
2- ده مین نه خوشی:
تازی یی تو چهندا بوشی
تو چهند بارهك گرانی (72)
ل مالین مه هه می یا
ته ؤ بو یه شینی و گری
نه ؤ خه به ره چ بله ز
وه کی پیتهك ناگری (73)

8- وهسف
وهسف وهك ره گهزه کي به شدار دناڤا کرنا
تیگستی (ژیان و خه باتا پیشمه رگه فه تاح گولی)،
دغه گیرانا بوهران دا، نه ؤ ره گهزه زور ب ناشکرای
مل ب ملی ره گهزی فه گیرانی بهرچاڤ دبیت، نانکو
له می تیگستان دهیته تیبینی کرن، هوزانقان دگهل
فه گیرانا هه ر بوهره کي، ئیکسه ر وهسفا که سایه تیا
(فه تاح گولی) دوی بوهره فه گیرایی دا دکه ت. بقی
رهنگی ل تیگستی ناڤری، ژ ئه رکین وهسفی کو
پیکهاتیه ژ ئه رکین "جوانکاری، راقه کاری،
دروست کرنا گومانی" (74).

ئه رکی راقه کاری کو ئارمانج ژی (وینه کرنا
که سایه تیه ژلای کارو رهفتارین وی) (75) تیدا

ئه نجام

4- په‌رتوکا ناڤبری ژیننامه‌کا هوزانی یه ، هوزانقان ب شیوازه‌کی ساده و راسته و خو څه‌گیرانا بویه‌رین ژیاڼه کاراسته قینه‌دکه‌ت ، نه‌گه‌ر چ ب هه‌وله‌کا ساده وده‌ستیکی بهه ژمیرین و سه‌ره‌رای هه‌بوونا هنده‌ک خالین لاوازی ، لی دبیافی پراکتیکی دا نمونه یه‌کا باش بوویه بو پتر روون کرن وده‌ست نیشانکرنا بنه‌ما و چه‌واتییا نفیسینا ژیننا مابابه‌تی بگشتی وژیننا ما هوزانی ب تاییه‌تی کول پاشه روژی بیته بنیاته‌ک بو به‌ره‌مین داها‌تی

ژیدهر و په‌راویژ

- (1) مجدي وهبة وكامل المهندس، معجم المصطلحات العربية في اللغة والأدب، ط2، مكتبة لبنان، بيروت، 1984، ص 205.
- (2) حنان عبد الرحمن، تطور فن التراجم والسير، منتدى المقالات الأجنبية والمكتبة الأدبية المتكاملة. www.stoob.com.
- (3) د. مصطفى محمود، النشر الفني في عهد الدولتين الزنكية والأيوبية في مصر والشام، ط1، بيروت - لبنان، 2004، ص 251 (نقلاً من مهار العطار، السيرة الفنية في الأدب العربي، ص 13 - 14 رسالة ماجستير)
- (4) فواز الشعار، الأدب العربي، ط1، دار الجليل، بيروت، 1999، ص 176.
- (5) أمل التميمي، السيرة الذاتية النسائية في الأدب العربي المعاصر، ط1، المركز الثقافي العربي، بيروت، لبنان، 2005، ص 66.
- (6) تقرير عن السيرة الذاتية والسيرة العيرية. www.stoob.com.
- (7) عز الدين إسماعيل، الأدب وفنونه، ط1، دار الفكر العربي، القاهرة، 1978، ص 284.
- (8) هه‌مان ژیدهر، ل 275 - 276.
- (9) فواز الشعار، الأدب العربي، ص 176.
- (10) د. إحسان عباس، فن السيرة، ط2، دار الثقافة للنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، 1956، ص 83-84.

1- ژیننامه‌با به‌تی جوړه‌کی ژیننامی یه‌کو ریڅخستنا زنجیره‌یا ده‌می ل څه‌گیرانا بویه‌رین گریډای ژیاڼا که‌سه‌کی دیترا ده‌ه‌ندین وی یین سه‌ره‌کی ئاڅا دکه‌ت.

2- په‌رتوکا (ژیاڼ و خه‌باتا پیشمه‌رگه‌فه‌تاح گولی) نمونه‌کا ژیننامه‌با به‌تی - سیاسی یه‌دجار چوڅی هوزانی دا هاتیه څه‌هاندن .

3- ل ژیننامه‌ناڤبری ته‌کنیکین به‌شدار ل بنیاتنا تیڅکستی دا بقی ره‌نگی دیاردبن :

أ - ل څه‌گیرانا بو یه‌ران دا ته‌کنیکین (ده‌ستیڅک وده‌ماهیڅک ئینانا تیڅکستی ، دیالوگ ، پیشوه‌خت دوسفا (که‌سا یه‌تیاڼ ، ده‌م ، جه) بریڅکا پوخته‌کرنا وان ل شیوازیڼ څه‌گیری (به‌شدار روچاډیر) ب ناڅکرایي خویادبن

ب - ناڅا و نیشانین هوزانا دگه‌ل ناڅه‌روکین هه‌لبزرتی دئیڅ گرتی نه‌به‌لی ریڅخستنا وان بنه‌ره‌ته‌کی ده‌می لدویف ئیکهاتنا بو یه‌ران نینه

ج- جهین باسکری دواقعی نه‌وپه‌یوه‌ندییه‌کا ئیکسه‌ر ب سروشت و جوړی ئه‌وان بو یه‌رین څه‌گیری څه‌هه‌یه‌وه‌ک ناڅین (گوند - باژیر - جیا - نهال - رویار) .

د - دناڅا ژیننامی دادم بهه‌ر دو جوړین خوڅه (ده‌می سروشت وده‌می سایکولوژی بو یه‌ران به‌ره‌ف سه‌مه‌ته‌کی دیار څه‌د بهن .

- (11) تھانی عبد الفتاح شاکر، السیرة الذاتية في الأدب العربي، ط1، بیروت، 2002، ص 18.
- (12) حنان عبد الرحمن، ژیدهری بهری.
- (13) جورج مای، السیرة الذاتية، تعریب محمد القاضي وعبد الله صولة، ط1، تونس، 1992، ص 176.
- (14) صبري مسلم حمادي، أثر التراث الشعبي في الرواية العراقية الحديثة، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بیروت، ط1، 1980، ص 63.
- (15) مجدي وهبة وكامل المهندس، معجم المصطلحات العربية في اللغة والأدب، ص 205.
- (16) مؤيد عبد الستار، السیرة الذاتية، ط1، دار المنفي، بیروت، لبنان، 1996، ص 45.
- (17) محمد عبد الغني حسن، التراجم والسير، دار المعارف، 1955، ص 29.
- (18) أبو شامه المغربي، جنس السیرة التراثية بين الأدب والتاريخ، منتديات أسواق الميريد //File.
- (19) فيليب لوجون، السیرة الذاتية - الميثاق والتاريخ الأدبي، ت: عمر حلي، المركز الثقافي الغربي، ط1، بیروت، لبنان، 1994، ص 16.
- (20) أبو شامه المغربي، ژیدهری بهری.
- (21) محمد عبد الغني، التراجم والسير، س 35.
- (22) هه‌مان ژیدهر، وهه‌مان لاپهر.
- (23) هه‌مان ژیدهر، ل 37.
- (24) أبو شامه المغربي، ژیدهری بهری.
- (25) مرشد أحمد، المكان والمنظور الفني في روايات عبد الرحمن ضيف، دار القلم بحلب، سورية، 1998، ص 62.
- (26) نزار سلمان گاهر ئورمانی، ناؤ و نیشان وه‌كو ناسناما ئيكتسي هوزانی، چ1، چاپخانه‌هاوار، دهوك، 2009، ل 96.
- (27) حه‌بيب كه‌له‌ش، ژيان و خه‌باتا پيشمه‌رگه فه‌تاه گولي، چ1، چاپخانه‌خانی، دهوك، 2007، ل 8.
- (28) هه‌مان ژیدهر، ل 9.
- (29) هه‌مان ژیدهر، ل 11.
- (30) هه‌مان ژیدهر، ل 15.
- (31) هه‌مان ژیدهر، ل 31.
- (32) هه‌مان ژیدهر، ل 42.
- (33) هه‌مان ژیدهر، ل 48.
- (34) هه‌مان ژیدهر، ل 50.
- (35) هه‌مان ژیدهر، ل 36.
- (36) هه‌مان ژیدهر، ل 36 - 37.
- (37) نزار سلمان گاهر ئورمانی، ناؤ و نیشان وه‌كو ناسناما ئيكتسي هوزانی، ل 106.
- (38) حه‌بيب كه‌له‌ش، ژيان و خه‌باتا، ل 6.
- (39) تھانی عبد الفتاح شاکر، السیرة الذاتية في الأدب العربي، ص 131.
- (40) أحمد صلاح خطاب، ما المقصود بالسیرة وما مفهومها. Filkarts.Ahlamintada.net.
- (41) حه‌بيب كه‌له‌ش، ژيان و خه‌باتا پيشمه‌رگه فه‌تاه گولي، ل 31.
- (42) هه‌مان ژیدهر، ل 11.
- (43) هه‌مان ژیدهر، ل 15.
- (44) هه‌مان ژیدهر، ل 18.
- (45) جیرار حینت، خطاب الحكاية، ت: محمد معتصم وآخرون، المشروع القومي للترجمة، ط2، 1997، ص 51.
- (46) د. مراد عبد الرحمن مبروك، آليات السرد في الرواية العربية المعاصر، شركة الأمل للطباعة والنشر، القاهرة، 2000، ص 102.
- (47) د. نضال الشمالي، الرواية والتاريخ - بحث في مستويات الخطاب في الرواية التاريخية العربية، عالم الكتب الحديث، جدار الكتاب العالمي للنشر والتوزيع، أربدن، 2006، ص 175.
- (48) حه‌بيب كه‌له‌ش، ژیدهری بهری، ل 22.
- (49) هه‌مان ژیدهر، ل 36.
- (50) د. إبراهيم محمود خليل، النقد الأدبي الحديث - من المحاكاة إلى التفكيك، ط1، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان - الأردن، 2003، ص 178.
- (51) د. مراد عبد الرحمن مبروك، آليات السرد في الرواية العربية، ص 74.
- (52) حه‌بيب كه‌له‌ش، ژیدهری بهری، ل 6.
- (53) هه‌مان ژیدهر، ل 15.
- (54) هه‌مان ژیدهر، ل 31.
- (55) هه‌مان ژیدهر، ل 6.
- (56) هه‌مان ژیدهر، ل 9.
- (57) هه‌مان ژیدهر، ل 36.
- (58) هه‌مان ژیدهر، ل 9.
- (59) هه‌مان ژیدهر، ل 18.
- (60) هه‌مان ژیدهر، ل 31.
- (61) حسن مجراوي، بنية الشكل الروائي، ط1، المركز الثقافي العربي، بیروت، 1990، ص 112.
- (62) حه‌بيب كه‌له‌ش، ژیدهری بهری، ل 23.

- (63) عبد الملك مرتاض، في نظرية الرواية، سلسلة عالم المعرفة (240)، الكويت، 1988، ص 202.
- (64) حسن مجراوي، بنية الشكل الروائي، ص 117.
- (65) خليل شكري هياس، سيرة جبر الذاتية في البئر الأولى وشارع الأميرات، دمشق، منشورات اتحاد كتاب العرب، 2001، ص 128 – 129.
- (66) مها حسن قصرأوي، الزمن في الرواية العربية، ط 1، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، لبنان، 2004، ص 156.
- (67) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 8.
- (68) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 9.
- (69) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 22.
- (70) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 49.
- (71) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 48.
- (72) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 42.
- (73) هەمان ژیدەر، هەمان لاپەر.
- (74) شجاع العاني، البناء الفني في الرواية العربية، ص 22.
- (75) هەمان ژیدەر و هەمان لاپەر.
- (76) حەبیب كەلەش، ژیدەری بەری، ل 18.
- (77) نازاد محمد سهعيد، كورتیه چیرۆکی كوردی، چ 1، چاپخانه شههاب، ههولیر، 2013، ل 152، ئەوی ژ (جورەکانی وەسفی، محازەرەکانی كورسی دووهم، د. عادل گەرمیانی، ماستەر، زانکۆ کویە، 2006/2/23)، وەرگرتیه.
- (78) نازاد محمد سهعيد، كورتیه چیرۆکی كوردی، ل 154.

الخلاصة

تعتبر السيرة الموضوعية كجنس أدبي، نوع من أنواع السير، حيث أن الكاتب يروي أحداث حياة شخص آخر. كتابة السيرة بشكل عام، هي عبارة عن عملية جمع وتسجيل المعلومات المطلوبة لتنظيمها وترتيبها حسب أسس محددة ومعينة حيث تعكس خصائص لهذا الجنس الأدبي ومن أهم هذه الخصائص، كاتب السيرة يروي التطورات أو التغييرات التي طرأت على حياة الشخص المختار مرحلة بمرحلة كسلسلة متصلة من أحل تنفيذ أو إتمام أهداف هذا الجنس الأدبي حيث يجعلنا أن ننظر إلى أحداث حياة شخص تحدى جميع متطلبات الحياة (حلوها أو مرها/ صعوداً ونزولاً) لهذا السبب أصبح نموذجاً جلياً لكتابة حياته حيث يستفيد القارئ من تجاربه.

السيرة الموضوعية أساساً هو فن من فنون النثر، ولكن حدودها مفتوحة أمام الشعراء بهدف تجسيد أحداث الحياة في صورة مؤثرة ممزوجة مع المشاعر والانفعالات النفسية مقابل الشخصية المختارة لنتيجة الأدبي.

كتاب (حياة ونضال البيشمركة (فتاح كولي) هو أحد الأمثال عن السيرة الموضوعية، حيث أن الشاعر (حبيب كلش) استطاع أن يعبر عن مشاعره تجاه (فتاح كولي) بأسلوب بسيط ومباشر في إطار عدد من نصوصه الشعرية، بالإضافة إلى إعطاء نبذة عن حياته الخاصة وجزء كبير عن حياته السياسية والعسكرية من أجل حرية واستقلال شعبه ووطنه.

ABSTRACT

The objective biography as a genres is a kind of biognaphy through which its authore writes the events of another pertsin's life. Generally, writing biognaphy is a process that consists of collecting, recotding and organizing the necessary information based on some basic roles. This reflects the features of the kind of the genre. The most crucial feature of this genre is that the authar writes a cumulative recard of evergthing a person does experience to attract the neader's attention taward this person whe faces struggle in all stations of his life which les this peeson to be an important sample who deserves tobe recarded theaugh which thw neader will dake benefit if his experiences basically, objective biagnaophy is a kind of rhetoric, how ever it has not any boundaries for the poet. This will not only be valuable to highlight life events of the elected person in an impressine way but also will highlight psychological and emotional affects of the impressive rale of thw elected character. "Life and Revalition of the Peshmerga Fatah Gului" is a book written the paet "Habib Kelesh" could be a good sample of the objective biagnephy. This baak, which consists of a number of paems, is written in a simple and dinectr way through which the anthor could be able to femonstrate his emotions taward "Fatah Guli". Mare ever the auther could be able to show a part of Huli's particular life with reggering to a part of hos palitcal and revolutionany life. In this part the auther refers to Guli who has spent his life to a chiene freedom for his mation and country.